

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

MIHA UHAN

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

**VLOGA MIKROFINANČNIH INSTITUCIJ
PRI ODPRAVLJANJU REVŠČINE V SVETU**

Ljubljana, julij 2008

MIHA UHAN

IZJAVA

Študent Miha Uhan izjavljam, da sem avtor tega diplomskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom prof. dr. Vlada Dimovskega, in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 14.8.2008

Podpis: _____

KAZALO VSEBINE

UVOD.....	1
1 TRŽNO GOSPODARSTVO KOT IGRA NA SREČO.....	2
2 OPREDELITEV REVŠČINE IN LOCIRANJE REVNIH.....	4
2.1 RELATIVNA REVŠČINA	4
2.2 ZMERNNA REVŠČINA	5
2.3 SKRAJNA (ABSOLUTNA, EKSTREMNA) REVŠČINA	6
3 VZROKI ZA OBSTOJ REVŠČINE	9
3.1 VZROKI ZA OBSTOJ REVŠČINE Z MIKROEKONOMSKEGA VIDIKA	10
3.2 VZROKI ZA OBSTOJ REVŠČINE Z MAKROEKONOMSKEGA VIDIKA	11
3.2.1 Past revščine	11
3.2.2 Zemljepisna lega	11
3.2.3 Fiskalna past	12
3.2.4 Neuspehi vladanja	12
3.2.5 Kulturne prepreke	13
3.2.6 Geopolitični vzroki	13
3.2.7 Pomanjkanje inovacij	14
3.2.8 Demografska past.....	14
4 STRATEGIJE ZA ODPRAVLJANJE REVŠČINE V SVETU.....	15
4.1 URADNA RAZVOJNA POMOČ DRŽAVAM V RAZVOJU	16
4.2 ODPIS DOLGA, ODPRAVA KMETIJSKIH SUBVENCIJ IN ODPRAVA TRGOVINSKIH OVIR.....	17
4.3 VLADNI UKREPI IN POLITIKA PROTI REVŠČINI	18
4.4 PREBIVALSTVENE POLITIKE	18
4.5 DIFUZIJA TEHNOLOGIJE IN DOBAVA ZDRAVIL PO PROIZVODNI CENI	19
4.6 TURIZEM.....	20
4.7 MIKROFINANČNE INSTITUCIJE.....	20
5 MIKROFINANČNE INSTITUCIJE IN REVŠČINA	21
5.1 PREDSTAVITEV MEHANIZMA MIKROPOSOJIL	21
5.2 REVOLUCIJA V MISELNOSTI BANČNEGA POSLOVANJA	22
5.3 VLOGA MIKROFINANČNIH INSTITUCIJ PRI ODPRAVLJANJU REVŠČINE V SVETU	23
5.4 BANKA GRAMEEN IN OSTALE MFI	24
SKLEP	25
SEZNAM LITERATURE IN VIROV.....	26
PRILOGE	1

KAZALO TABEL

Tabela 1: Dolgoročni vzorci gospodarske rasti v svetovni ekonomiji (1820-1998).....	15

KAZALO SLIK

Slika 1: Številčnost zmerno revnega prebivalstva po svetovnih regijah leta 1984 in 2004.....	6
Slika 2: Številčnost skrajno revnega prebivalstva po regijah leta 1984 in 2004	8
Slika 3: Delež skrajno revnih v celotnem prebivalstvu po svetovnih regijah leta 1984 in 2004	8
Slika 4: Osnovni mehanizem akumulacije kapitala.....	23

KAZALO PRILOG

<i>Priloga 1: Seznam pogosto uporabljenih kratic.....</i>	<i>1</i>
<i>Priloga 2: Prikaz izračuna števila zmerno revnega prebivalstva po svetovnih regijah za leti 1984 in 2004 .....</i>	<i>2</i>
<i>Priloga 3: Delež prebivalstva z dohodkom, nižjim od 1 oz. 2 USD na dan v letu 2004 in projekcije za leto 2015. 2</i>	<i>2</i>
<i>Priloga 4: Pretekli podatki in projekcije števila podhranjenih ljudi (v milijonih) ob upoštevanju učinkov klimatskih sprememb.....</i>	<i>3</i>
<i>Priloga 5: Prihodi mednarodnih turistov v države v razvoju in globalno (trend 1990 – 2003).....</i>	<i>3</i>
<i>Priloga 6: Dohodki od mednarodnega turizma z vidika držav v razvoju in globalno (trend 1990 – 2003).....</i>	<i>3</i>

Vsaka puška, ki so jo naredili, vsaka splavljena vojna ladja, vsaka izstreljena raketa je za tiste, ki so lačni in nimajo hrane, v končnem smislu kraja.

Dwight D. Eisenhower

UVOD

»Zaradi revščine in z njo povezane lakote in bolezni vsak dan umira na desettisoče ljudi. To je kriza držav v razvoju. Naša kriza pa je, da teh grozovitih dejstev ne uvrščamo med pomembnejše večerne novice in da tega tako ne ocenjujemo kot izredno stanje. Če smo popolnoma iskreni, lahko rečemo, da tako masovnega umiranja ne bi dopuščali nikjer drugje na svetu. Zagotovo ne v Severni Ameriki, Evropi ali na Japonskem. Če bi globoko v sebi sprejeli dejstvo, da so življenja prebivalcev držav v razvoju enakovredna našim, bi vsi skupaj naredili več za odpravo teh krivic. To je neprijetna resnica.«

Tako je v predgovoru knjige *The End of Poverty* (Sachs, 2005) zapisal zvednik in goreč zagovornik intenzivnejšega ukvarjanja s problematiko revščine, bolezni in lakote, Bono.

Kar je biblija za kristjane, je Samuelson-Nordhausova Ekonomija za ekonomiste. V Ekonomiji tako lahko preberemo: »Končni cilj ekonomske znanosti je izboljšati življenjske razmere ljudi v njihovem vsakdanjem življenju. Čeprav ne obstaja le en vzorec ekonomskega razvoja in se bo razvoj kultur po svetu razlikoval, je neobstajanje lakote in bolezni ter izpostavljenosti naravnim silam univerzalna človeška težnja« (Samuelson & Nordhaus, 2002, str. 7).

V tej isti knjigi pa nas nekaj strani kasneje avtorja prepričujeta, da »ekonomija kot znanost ne more odgovoriti na normativna vprašanja, koliko naših tržnih dohodkov – če sploh kaj – naj bo prerazdeljeno k revnim družinam. To je politično vprašanje, na katero je mogoče odgovoriti le z glasovanjem oz. volitvami. Ekonomija ne more odgovoriti, koliko revščine je sprejemljive in pravične, vendar lahko pomaga oblikovati učinkovitejše programe za povečanje dohodkov revnih« (Samuelson & Nordhaus, 2002, str. 38). V enem izmed sledečih poglavij pa lahko preberemo še, da »ekonomija ne more imeti zadnje besede pri teh kontroverznih problemih (onesnaževanje, revščina, zdravstvo). Za temi vprašanji se namreč skrivajo normativne predpostavke in vrednostne sodbe o tem, kaj je dobro, pravično in pošteno. Kar torej ekonomisti počnejo, je to, da skušajo ohraniti pozitivno znanost povsem ločeno od normativnih sodb: ohraniti distanco med ekonomskimi izračuni glave in človeškimi občutki srca« (Samuelson & Nordhaus, 2002, str. 275).

Obstajajo žalostna poglavja človeške zgodovine in poglavje revščine ter milijonov stradajočih žal še vedno ni zaprto, zato menim, da je ne le prav, pač pa tudi nujno, da se v okviru teh problemov svetovnih razsežnosti »izračuni glave« pomešajo z »občutki srca«. Tovrstno razmišljanje lahko podprem tudi z najmanj dvema primeroma iz prakse. Eden najvplivnejših

ekonomistov sedanjega časa, Jeffrey D. Sachs, je v svojih prizadevanjih za odpravo revščine in lakote v svetu zaplul globoko v politiko ter nenazadnje sooblikoval tudi »razvojne cilje tisočletja« (angl. *Millenium Development Goals* oz. *MDG*). Tudi Muhammad Yunus, profesor ekonomije in direktor banke Grameen ter Nobelov nagrajenec za leto 2006 po mojem mnenju v svojem vsakdanjem delovanju ne »ohranja distance med ekonomskimi izračuni glave in človeškimi občutki srca«. Dokaz za to je že njegova izjava: »Revščino v prihodnosti želim videti samo še v muzejih« (Ložar, 1998, str. 36).

Namen pričujočega diplomskega dela je sistematično raziskati skrajno problematično tematiko revščine v svetu oz. identificirati glavne vzroke zanjo, predstaviti možne strategije za odpravo le-te ter utemeljiti učinkovitost oz. uspešnost mikrofinančnih institucij pri odpravljanju revščine v svetu.

Na tej osnovi nameravam dokazati temeljno hipotezo, da so v svetu tržnega gospodarstva in kapitalizma mikrofinančne institucije eno izmed najučinkovitejših orožij v boju proti revščini ter tako podati nastavke za morebitna bodoča raziskovanja tega področja. Pomemben cilj diplomskega dela je tudi spodbuditi kritično mišljenje kolegic in kolegov ter aktivirati v zadnjem času intelektualno bolj kot ne pasivno generacijo študentov za borbo za človeka dostojno življenje oz. osnovne človekove pravice vseh ljudi – ne le na papirju, pač pa tudi v praksi.

Živimo v svetu, kjer so ravni gospodarske neenakosti nestanovitne, sreča pa igra osrednjo vlogo pri tem, kdo dobi kaj, zato je prvo poglavje pričujoče diplomske naloge namenjeno predstavitvi analogije tržnega gospodarstva in iger na srečo. V drugem poglavju opredeljujem različne vrste revščine in predstavljam območja oz. število revnih po posameznih vrstah, v tretjem predstavljam razloge za obstoj revščine, v četrtem pa nakazujem možne izhode iz obstoječe situacije. V zadnjem, petem poglavju te seminarske naloge se posvečam predstavitvi delovanja mikrofinančnih institucij in njihove vloge pri odpravljanju revščine v svetu.

1 TRŽNO GOSPODARSTVO KOT IGRA NA SREČO

Pučko (2008, str. 1) pravi, da »danes v teoriji in praksi ni posebnih dilem o tem, da zahteva razvojna stopnja proizvajalnih sil in proizvodnih odnosov uporabo tržnega načina gospodarjenja v sodobnih družbah. Vsaka druga oblika koordinacijskega mehanizma v gospodarstvu je na splošno zaenkrat manj učinkovita in racionalna, zato imamo opravka z blagovno (tržno) proizvodnjo.«

»V idealnem tržnem gospodarstvu je mogoče vse dobrine prostovoljno menjati za denar po tržnih cenah. Tak sistem iz razpoložljivih virov družbe iztisne maksimalno korist brez vmešavanja oz. posredovanja vlade. Vendar pa v praksi nobeno gospodarstvo dejansko povsem ne ustreza idealiziranemu svetu gladko delujoče nevidne roke. Namesto tega ima

vsako tržno gospodarstvo pomanjkljivosti, ki vodijo v težave, kot so preveliko onesnaževanje, brezposelnost ter skrajnosti bogastva in revščine» (Samuelson & Nordhaus, 2002, str. 34). Zato so »vprašanja o porazdelitvi dohodka med najbolj kontroverznimi v ekonomiji. Nekateri trdijo, da so visoki dohodki nepravilni rezultat dediščine in sreče, medtem ko revščina izhaja iz diskriminacije in pomanjkanja priložnosti. Drugi verjamejo, da ljudje dobijo, kar si zaslužijo, in da bi vmešavanje v tržno porazdelitev dohodka škodilo ekonomski učinkovitosti in skoraj vse spravilo v slabši položaj. V sredini tega širokega spektra pa so tisti, ki menijo, da naj bi vlada zagotovila, da socialna »varnostna mreža« zajame tiste, ki padejo pod minimalni življenjski standard« (Samuelson & Nordhaus, 2002, str. 210).

»Kaj pomenijo idealni konkurenčni trgi za porazdelitev dohodka? Ali obstaja na trgih nevidna roka, ki zagotavlja, da bodo najzaslužnejši dobili pravične nagrade? Ali da bodo tisti, ki delajo dlje, imeli temu ustrezen življenjski standard? Ne. konkurenčni trgi dejansko ne zagotavljajo, da bosta dohodek in potrošnja zares šla v roke najbolj potrebnih ali najzaslužnejših. Namesto tega odseva porazdelitev dohodka in potrošnje v tržnem gospodarstvu začetne podedovane talente in premoženje skupaj s celo paleto dejavnikov, kot so rasa, spol, lokacija, delovni napor, zdravje in celo sreča. Konkurenca laissez-faire utegne voditi v velike neenakosti, k podhranjenim otrokom, ki zrastejo in imajo še več podhranjenih otrok, in v nadaljevanja neenakosti dohodkov in premoženja iz generacije v generacijo. Opazovalci tržnih čudežev opozarjajo na velike koristi od učinkovitosti, ki lahko izhajajo iz deregulacije, privatizacije, zmanjšanja trgovinskih ovir in moči sindikatov v zadnjih dveh desetletjih. Toda gibanje proti večji tržni konkurenci so pospremile večje neenakosti dohodka v državah, tako različnih kot Združene države, Švedska in Rusija. Na mnogih trgih zmagovalcev so nagrade dobile v glavnem neznatne skupine superzvezd, ki so za las zmagale v sodnih procesih, na volitvah ali športnih tekmovanjih. Skratka, Adam Smith ni imel povsem prav, ko je trdil, da bo nevidna roka uspešno usmerjala posameznike, ki sebično strežejo lastnim interesom, v službo »javnim interesom« - če javni interesi vključujejo pravično porazdelitev dohodka in lastnine. Smith ni dokazal nič takega in tudi ekonomisti po letu 1776 ne. Tudi ko nevidna roka deluje in je čudovito učinkovita, utegne pri tem povzročiti zelo neenakomerno porazdelitev dohodka. V laissez-faire postanejo ljudje bogati ali revni v odvisnosti od svojega podedovanega premoženja, sposobnosti in prizadevanj, sreče pri iskanju nafte ali lastništva zemlje ter svojega spola ali barve kože. Za nekatere ljudi je razdelitev dohodka, ki izhaja iz nenadzorovane konkurence, videti tako poljubna kot darvinistična porazdelitev hrane in plena med živalmi v džungli« (Samuelson & Nordhaus, 2002, str. 275).

»Kljub številnemu in uspešnemu srednjemu razredu so med najbogatejšimi in najrevnejšimi člani družbe v večini industrijskih gospodarstev velike razlike. To ponazarjajo indikatorji, kot sta umrljivost dojenčkov in pričakovana življenjska doba. Enako velike so razlike med najbogatejšimi in najrevnejšimi državami. Na primer: zaslužek povprečnega prebivalca Mozambika je enak $\frac{1}{600}$ zaslužka povprečnega prebivalca Švice. Kako bogata je država, je odvisno od naravnih virov, industrijske moči, števila prebivalcev in politične stabilnosti.

Približno četrtna svetovnega prebivalstva živi v »absolutni revščini« – imajo malo ali nič hrane, pogosto nimajo doma in so slabo oblečeni. Večina teh ljudi živi v južni in vzhodni Aziji in podsaharski Afriki. Tudi med posamezniki v isti državi so pogosto velike razlike. Večina družb si prizadeva ublažiti najhujše posledice revščine z obdavčitvijo dohodkov in s socialnim skrbstvom. Toda ti ukrepi so velikokrat le deloma uspešni. Dejstvo je, da živimo v svetu, kjer so ravni gospodarske neenakosti nestanovitne, sreča pa igra osrednjo vlogo pri tem, kdo dobi kaj« (ČLOVEK: Velika ilustrirana enciklopedija, 2007, str. 249).

Pravilnost zgoraj citiranih odstavkov so potrdili tudi na nedavni svetovni konferenci o prehranski krizi v Rimu. Hočevar (2008) poroča: »Vsi so razpravljali o grozljivo poskočnih cenah hrane, ki si je revež ne more več privoščiti, zmeraj manj dostopna pa je tudi tistim, ki so se imeli nekoč za nekakšen srednji razred. [...] Nekakšni uradni statistični podatki, ki so jih pripravili za rimsko konferenco, so govorili o 850 milijonih sestradianih. Potem je nekdo rekel, da jih je več kot 860 milijonov, naposled so se zedinili, da je številka milijarda lačnih duš najbrž skromna.«

2 OPREDELITEV REVŠČINE IN LOCIRANJE REVNIH

S problematiko revščine in iz nje izhajajoče lakote po svetu se srečujem tako v okviru študijskih, kot tudi obštudijskih dejavnosti, zato sem poleg vseh pozitivnih odzivov na tovrstne aktivnosti naletel seveda tudi na negativno začinjene pripombe, češ, da imamo s tem v zvezi že v Sloveniji dovolj dela in, da bi bilo potrebno »pomesti najprej pred svojim pragom«. Kljub vsem tem pikrim pripombam in kljub dejstvu, da prihajam iz dobro situiranega družinskega okolja, pa si upam trditi, da se naša, »domača« revščina in lakota bistveno razlikujeta od revščine in lakote v najbolj obubožanih delih sveta. Vsakodnevno sem namreč v stiku z vrtoglavi in zato grozovitimi številkami smrtnih žrtev lakote po svetu, v nasprotju s tem pa še nikoli nisem slišal – se globoko opravičujem, če tu komu delam krivico – za smrtne izide (če odštejemo morebitne gladovne stavke) zaradi lakote na naših tleh.

Iz povedanega lahko sklenemo, da beseda »revščina« pomeni različnim ljudem različne stvari. Jasno je, da je revščina stanje, v katerem imajo ljudje premajhne dohodke, toda težko je potegniti natančno črto med revnimi in tistimi, ki to niso več. Ekonomisti so za to oblikovali posebne tehnike, ki uradno opredelijo revščino. Kljub različnim delitvam in opredelitvam revščine, se zdi še najbolj smiselna delitev revščine na tri oblike: relativno, zmerno in skrajno oz. absolutno (ekstremno).

2.1 Relativna revščina

Opevani znanstvenik Albert Einstein je nekoč zapisal oz. izustil danes tako zelo slavni stavek »Vse je relativno.«. Čeprav je imel gospod Einstein pri tem zaradi svoje poklicne oz. študijske usmerjenosti v mislih verjetno predvsem fizikalne pojave, pa je ta njegova izjava danes deležna vsesplošne rabe. Tako lahko kot relativno označimo tudi revščino. Gre namreč za to,

da so relativne stvari veljavne ali obstojne le v določenih odnosih (Verbinc, 1974), kar zagotovo lahko trdimo tudi za revščino. Kot na dlani se nam ponuja primer, ki se tiče razmerja vzhod-zahod. Če bi revnemu vzhodnjaku (bodisi bližnjemu ali daljnemu) dodelili dohodke v tisti višini, ki v zahodnem svetu razmejuje revne od bogatih (meja revščine), bi ga njegovi novi prejemki naredili za bogataša. Če pa bi na drugi strani revnemu zahodnjaku dodelili dohodke revnega vzhodnjaka, bi zahodnjaka postavili v zelo neprijetno situacijo. Povedano nas napeljuje na ugotovitev, da je v tovrstnih primerih potrebno upoštevati tudi različne standarde oz. življenjske stroške v različnih delih sveta ter zato revščino opredeliti kot relativni dohodkovni status. V praksi se tako neka družina obravnava kot revna, če je njena potrošnja manj kot 50 odstotkov mediane za družinsko potrošnjo hrane, obleke in stanovanja – vse to seveda v okviru prostora in časa, v katerem ta družina živi (Samuelson, Nordhaus, 2002, str. 350). Intihar (2007) poroča, da t.i. relativni koncept uporabljamo za določanje praga revščine in izračun stopenj revščine tudi v Sloveniji. Prag revščine je določen na podlagi porazdelitve dohodkov, zato tako izračunana stopnja revščine ne meri absolutne revščine, temveč bolj kot samo revščino meri neenakost znotraj proučevane populacije. Ta koncept pokaže, koliko prebivalcev ima bistveno nižji dohodek glede na srednjo vrednost dohodka v državi; s tem konceptom ugotavljamo, katere so tiste skupine prebivalstva, ki so v sorazmerno slabšem položaju glede na vsa gospodinjstva in tako tudi bolj ranljive glede revščine; po tem konceptu so torej revne osebe tiste, ki živijo v gospodinjstvih, katerih dohodek na ekvivalentnega člana je nižji od 60 % mediane razpoložljivega dohodka. Relativno revščino pa izražamo s stopnjo tveganja revščine.

Na osnovi povedanega lahko torej sklenemo, da relativna revščina obstaja vedno in povsod, kar podrobneje utemeljujem v tretjem poglavju. Ravno zaradi relativnosti oz. subjektivnosti revščine v relativnem smislu se v pričujoči diplomski nalogi osredotočam predvsem na drugi dve, mnogo bolj problematični vrsti revščine, t.j. zmerno in skrajno oz. absolutno (ekstremno) revščino. Zmerna in skrajna revščina imata za razliko od relativne revščine t.i. absolutni značaj, kar pomeni, da so zanju postavljeni enotni standardi tako z vidika različnih geografskih območij, kot tudi z vidika različnih časovnih obdobj.

2.2 Zmerna revščina

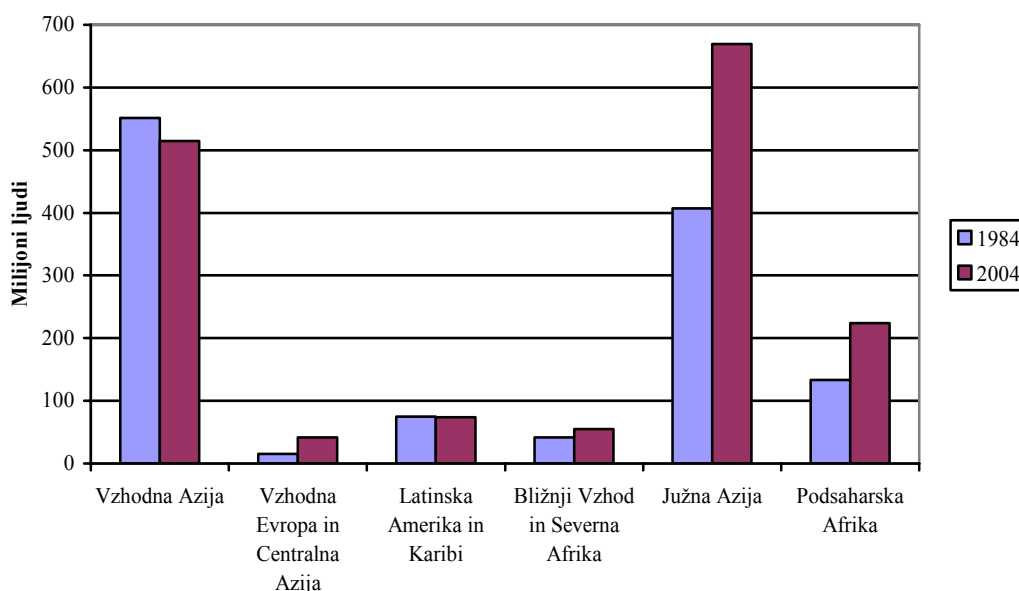
Zmerna revščina je v skladu z opredelitvijo Svetovne banke stanje, ko posameznik živi z dohodkom med 1 in 2 USD PPP na dan, kar predstavlja vmesno stopnjo med relativno in absolutno revščino. Vendar je na tem mestu potrebno poudariti, da besedna zveza »zmerna revščina« ne pomeni neke sprejemljive ravni revščine, saj je le-to zaradi subjektivnosti tovrstnega označevanja pravzaprav nemogoče določiti, pač pa zgolj označuje vmesno situacijo med dvema skrajnima oblikama.

V mednarodnih organizacijah (OZN, Svetovna banka, IMF idr.) število revnih v praksi ponavadi izražajo z dvema merama – življenje z dohodkom, nižjim od 1 USD PPP p.c. na dan in življenje z dohodkom, nižjim od 2 USD PPP p.c. na dan. To nam sliko nekoliko zamegli,

saj število revnih z dohodkom, nižjim od 2 USD PPP p.c. na dan vključuje tudi tiste z dohodkom, nižjim od 1 USD PPP p.c. na dan. Zato moramo, če želimo dobiti dejansko število zmerno revnega prebivalstva, od večje številke odšteti manjšo, kot to prikazujem v Prilogi 2.

Slika 1 prikazuje absolutno število zmerno revnega prebivalstva. Vidimo lahko, da zmerna revščina prevladuje v Vzhodni in Južni Aziji ter v podsaharski Afriki. Znotraj teh treh območij živi kar 87 odstotkov 1,6 milijarde zmerno revnega prebivalstva na svetu. Druga stvar, razvidna iz spodnjega grafa, pa je povišanje števila zmerno revnega prebivalstva od leta 1984 do 2004 na večini območij. Na prvo žogo bi morda kdo rekel, da to ni dobro, pa vendarle je to znak izboljšave – gre namreč za to, da se je situacija nekaterih najrevnejših gospodinjstev v zadnjih dvajsetih letih izboljšala in so se tako ta gospodinjstva izvlekla iz skrajne revščine. Seveda pa je zmanjšanje števila skrajno revnih (pod 1 USD PPP dohodka p.c. na dan) na eni strani povzročilo porast števila zmerno revnih (med 1 in 2 USD PPP dohodka p.c. na dan) na drugi strani.

Slika 1: Številčnost zmerno revnega prebivalstva po svetovnih regijah leta 1984 in 2004

Vir: S. Chen & M. Ravallion, *Absolute poverty measures for the developing world, 1981-2004, 2007, str. 16761, tabela 4; Lastni izračuni.*

2.3 Skrajna (absolutna, ekstremna) revščina

Relativnostno metrijsko karakteristiko je seveda potrebno upoštevati kadar med seboj primerjamo dve območji ali državi, ki sta obe članici t.i. razvitega sveta (angl. *developed countries*), na primer Slovenijo in Norveško. Kakor hitro pa se spustimo na nivo najrevnejših območij oz. držav v razvoju (v nadaljevanju DVR; angl. *less developed countries*), pa lahko ugotovimo, da je upoštevanje relativnosti pravzaprav odveč. Prebivalci najrevnejših območij sveta namreč zaradi revščine in iz nje izhajajoče lakote ter bolezni dejansko in dobesedno

mišljeno umirajo¹, iz česar seveda izhaja, da je na teh območjih koncept revščine prignan do skrajnosti in zato ne obstaja nikakršna »nevarnost«, da bi revščino ocenili napačno oz. subjektivno. Konec koncev, kaj pa je lahko še bolj jasen pokazatelj revščine kot smrt zaradi iz revščine izhajajočih lakote in bolezni?

In kako lahko prepoznamo tovrstno, najbolj skrajno obliko revščine? V nekem televizijskem intervjuju (Solomon, 2005) je eden najvplivnejših ekonomistov našega časa, Jeffrey D. Sachs, dejal: »Kaj je ekstremna revščina? To je revščina, ki ubija.« Če to prevedemo v nekoliko bolj natančna dejstva, lahko rečemo, da je skrajno reven tisti, ki si ne more privoščiti zaužitja toliko hrane, da bi lahko vzdrževal svoje človeško telo (človeško telo odraslega moškega za svoj obstoj potrebuje v povprečju med 2000 in 2500 kalorij na dan).

Prag med relativno in absolutno revščino se v praksi največkrat postavlja kar v višini dohodka 1 USD PPP p.c. na dan. Absolutna revščina torej v nasprotju z relativno in zmerno revščino vodi v podhranjenost in ob odsotnosti ukrepanja v smrt. Ekonomista Svetovne banke Shaojua Chen in Martin Ravallion (2007, str. 16759) ocenjujeta, da je leta 2004 v skrajni revščini živelo 969,5 milijona ljudi (glej Prilogo 2). Ob upoštevanju podatka, da je leta 1984 v skrajni revščini živelo okoli 1,27 milijarde ljudi, ter dejstva, da svetovna populacija stalno narašča, lahko vidimo, da se stvari postopno izboljšujejo.

Von Braun (2007, str. 18) iz mednarodnega inštituta za raziskovanje prehrambenih politik (angl. *International Food Policy Research Institute* oz. *IFPRI*) pa znotraj skrajne revščine vpeljuje še dodatno kategorijo, t.i. ultra revščino. V tem primeru naj bi šlo za najbolj revne med revnimi, torej tiste, ki ne le da živijo z dohodkom nižjim od 1 USD PPP p.c. na dan, pač pa živijo celo z pol manjšim dohodkom, torej 50 ameriških centov na dan. Teh ljudi naj bi bilo znotraj 970 milijona skrajno revnih okoli 160 milijonov.

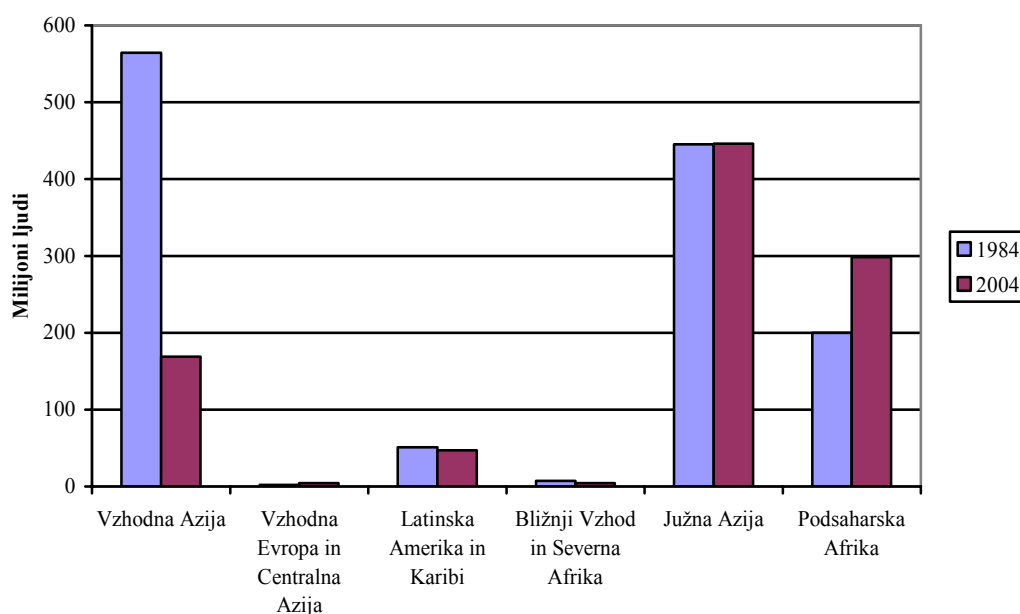
Slika 2 prikazuje porazdelitev skrajno revnega prebivalstva po posameznih regijah. Levi stolpec prikazuje število skrajno revnega prebivalstva v letu 1981, desni pa v letu 2001. Iz grafa lahko razberemo tri značilnosti skrajne revščine:

- skrajno revno prebivalstvo je močno skoncentrirano, saj kar 93 odstotkov vseh skrajno revnih ljudi živi na treh območjih: v Vzhodni Aziji, Južni Aziji ter podsaharski Afriki,
- države Vzhodne Azije so od leta 1984 do leta 2004 uspele močno zmanjšati število skrajno revnih ter
- na vseh območjih, z izjemo podsaharske Afrike, kjer se je število skrajno revnih od leta 1984 do 2004 povečalo za polovico, skrajna revščina upada ali pa vsaj ostaja konstantna.

---

¹ Po podatkih organizacije WFP (angl. *World Food Programme*) naj bi zaradi lakote dnevno umrlo 25.000 ljudi.

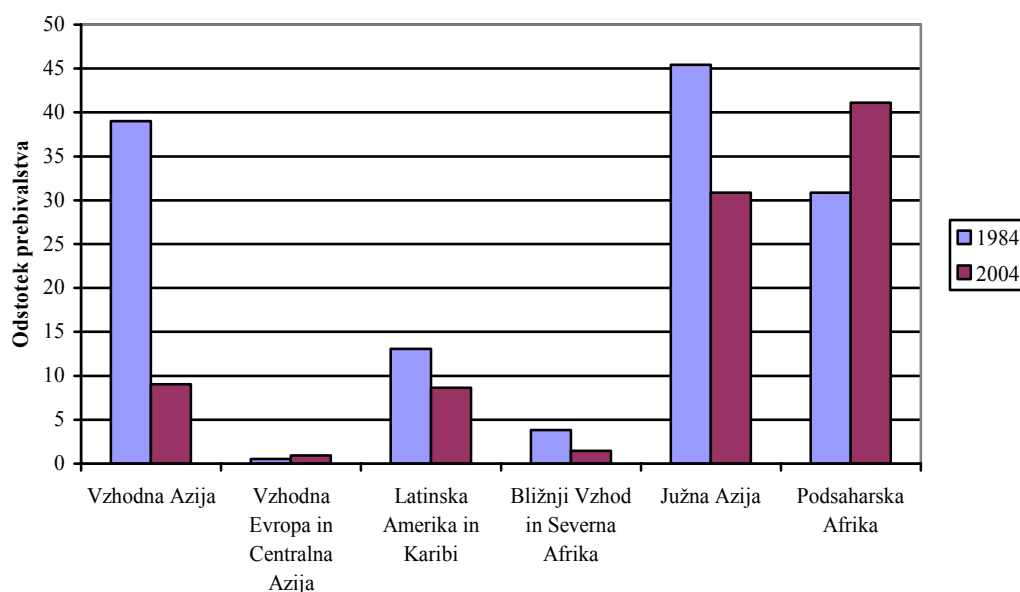
Slika 2: Številčnost skrajno revnega prebivalstva po regijah leta 1984 in 2004

Vir: S. Chen & M. Ravallion, *Absolute poverty measures for the developing world, 1981-2004, 2007*, str. 16759, tabela 2; Lastni izračuni.

Slika 3 pa prikazuje relativno število skrajno revnega prebivalstva po posameznih območjih. Če spodnji graf primerjamo s prejšnjim, lahko vidimo, da podsaharska Afrika, gledano absolutno, ni najbolj problematična, saj ima Južna Azija absolutno gledano več skrajno revnih prebivalcev. Vendar pa lahko vidimo, če na stvar gledamo z relativnega vidika, da je podsaharska Afrika dandanes v najbolj nezavidljivem položaju, saj je skrajno revnega tam nekaj več kot 40 odstotkov, delež pa, kot lahko vidimo, še narašča.

Slika 3: Delež skrajno revnih v celotnem prebivalstvu po svetovnih regijah leta 1984 in 2004

Vir: S. Chen & M. Ravallion, *Absolute poverty measures for the developing world, 1981-2004, 2007*, str. 16758, tabela 1; Lastni izračuni.

Na nezavidljiv položaj Afrike pa kažejo tudi projekcije Svetovne banke, prikazane v Prilogi 3. Omenjene projekcije opozarjajo na to, da bo ob predpostavki nadaljevanja sedanjega trenda Afrika edino svetovno območje, ki mu do leta 2015 ne bo uspelo doseči delnih razvojnih ciljev tisočletja (MDG).

Tudi projekcije števila podhranjenih ljudi (v milijonih) ob upoštevanju učinkov klimatskih sprememb (glej Prilogo 4) opozarjajo na to, da je pravzaprav Afrika tisti del sveta, kateri bo v kolikor želimo preprečiti masovne tragedije v naslednjih desetletjih najbolj nujno potreboval izdatno pomoč mednarodne skupnosti, tudi in predvsem zato, ker ravno najbolj razvite države sveta najbolj prispevajo h klimatskim spremembam, katere naj bi v prihodnosti bistveno doprinesle k povišanju števila podhranjenih. Po omenjenih projekcijah (Von Braun, 2007, str. 20-21) naj bi število podhranjenih v Afriki do leta 2080 ob upoštevanju sedanjih trendov v zvezi s klimatskimi spremembami naraslo na kar trikratno vrednost tistega iz leta 1990.

Skrajna in zmerna revščina sta torej revščini, pri odpravi katerih so mikrofinančne institucije najbolj uspešne, zato se jima podrobneje posvečam v tem diplomskem delu.

3 VZROKI ZA OBSTOJ REVŠČINE

Opredelitev relativno revnega prebivalstva je, kot rečeno, v veliki meri prepuščena samemu prebivalstvu oz. pristojnim institucijam, ki določijo neko konsenzualno dogovorjeno mejo revščine. Na tej osnovi lahko nato določen odstotek zadevane populacije uvrstimo med revne. Če pogledamo v zgodovino, lahko vidimo, da različni dohodkovni razredi oz. družbeni sloji obstajajo že od nekdaj. Treba si je priznati, da se ljudje med seboj razlikujemo in da posedujemo različne spretnosti in sposobnosti, ki seveda generirajo razlike v denarnih plačilih, ki jih prejemamo za svoje delo, zato bi bilo vsaj v okviru kapitalistične gospodarske ureditve, h kateri teži ves svet, utopično pričakovati, da se bodo dohodkovne neenakosti med ljudmi kadarkoli odpravile.

Ker torej v kapitalizmu vedno obstajajo posamezniki z nižjimi in posamezniki z višjimi dohodki, je obstoj relativne revščine praktično neizbežen. Vendar tega ne moremo trditi za preostali, mnogo bolj problematični obliki revščine - zmerno in skrajno. Za njun obstoj namreč poznamo osnovne mikro- in makroekonomske vzroke, za njuno odpravo pa poznamo učinkovite strategije in orodja. Manjkata le ozaveščenost širše populacije prebivalcev razvitega sveta o dejanski problematičnosti te tematike in vsesplošni politični konsenz.

V sledečih poglavjih bom zaradi priročnosti za označevanje zmerne in skrajne revščine uporabljal kar izraz »revščina«.

3.1 Vzroki za obstoj revščine z mikroekonomskega vidika

Ko ekonomisti preučujejo dohodkovno situacijo revnih družin, ponavadi izračunavajo dohodek družine per capita. Le-ta se lahko poveča na štiri načine (Sachs, 2005, str. 52-53):

- **z varčevanjem** – prihranki vodijo do akumulacije kapitala, ki nato zviša produktivnost gospodinjstva, višja produktivnost pa vodi v višji dohodek p.c.,
- **s trgovanjem** – možnost prodaje pridelanega ali proizvedenega blaga omogoča izrabo specializacije, kar vodi do povišanja dohodka p.c.,
- **s tehnološkim napredkom** – uporaba gnojil lahko npr. nekajkrat poveča pridelek in ob možnosti prodaje viška pridelka lahko pride do povišanja dohodka p.c.,
- **s povečanjem razpoložljivih virov** – v zgodovini je znan primer nizozemskih polderjev, s katerimi so morju »ukradli« zemljo in tako pridobili nove obdelovalne površine – tovrstno povečanje razpoložljivih virov seveda povzroči povišanje dohodka p.c.

V državah v razvoju zgoraj navedeni načini povečanja dohodka na člana družine ponavadi niso izvedljivi. Najrevnejši nimajo dovolj dohodkov niti za vzdrževanje zadostne sprotne porabe hrane, kaj šele, da bi si lahko privoščili, da bi nekaj svojega dohodka »dajali na stran«. Ko govorimo o najbolj obubožanih predelih sveta, ponavadi govorimo o odročnih območjih (gorovja, puščave ipd.), katerih se trgovinske poti ogibajo v velikih lokih. Na teh območjih je tudi malo možnosti za povečanje razpoložljivih virov, npr. zemlje, tehnološki napredek pa je zaradi premnogih smrti starejših in izkušenejših poljedelcev mnogokrat prekinjen oz. negativen. Zato v DVR ne le da ne prihaja do povečevanja dohodka p.c., pač pa se le-ta skozi leta ponavadi celo zmanjšuje.

Države v razvoju pa pogosto pestijo še dodatni težave (dejavniki za obstoj revščine), katere lahko razvrstimo v dve skupini (Sachs, 2005, str. 55):

- **negativni produktivnostni šok** – nepričakovana naravna katastrofa, npr. poplave, suše, vročinski udari, pozebe, bolezni ali pa kombinacija naštetega lahko povzroči izpad celoletnega dohodka prizadetega gospodinjstva ter
- **rast prebivalstva** – DVR še niso doživele demografskega prehoda², zato veliko število otrok ob nezmožnosti širjenja obdelovalne površine neizbežno vodi v znižanje dohodka p.c..

Ko govorimo o gospodarski situaciji v določeni državi, ne moremo mimo bruto domačega proizvoda te države. Če se BDP neke države iz leta v leto povečuje, govorimo o gospodarski rasti. In ravno gospodarska rast, kot ugotavlja Sachs (2005) in, kot je razvidno iz našega vsakdanjika, je tisti dejavnik, ki lahko milijone najrevnejših »izvleče« iz brezna revščine. V naslednjem poglavju predstavljam razloge za odsotnost doseganja gospodarske rasti v DVR.

---

² Demografski prehod je podrobneje razložen v okviru poglavja 3.2.5.

3.2 Vzroki za obstoj revščine z makroekonomskega vidika

V teoriji (Sachs, 2005, str. 56) se problemi, ki povzročajo stagnacijo ali upad gospodarstva, razvrščajo v osem glavnih skupin, katere so predstavljene v nadaljevanju.

3.2.1 Past revščine

Ključni problem najrevnejših držav je, da je revščina sama po sebi lahko past. V primerih skrajne revščine revni ljudje tako nimajo zmožnosti, da bi se lahko sami izvlekli iz te pasti. Ljudje si lahko privoščijo varčevanje, kadar so revni, a ne popolnoma obubožani. Kadar pa so ljudje popolnoma obubožani, potrebujejo zgolj za preživetje ves svoj dohodek ali še več. V teh primerih seveda ne moremo govoriti o presežku dohodka, katerega bi lahko ti ljudje investirali za prihodnost (Sachs, 2005, str. 56).

Če smo čisto natančni, lahko rečemo, da standardna merjenja domačega varčevanja, ki temeljijo na uradnih nacionalnih računih, že tako ali tako nizke stopnje varčevanja revnih celo še precenjujejo. Ti podatki namreč ne upoštevajo dejstva, da revni s sekanjem dreves, izčrpavanjem zemlje, rudarskimi posegi in prekomernim ribolovom pustošijo svoj naravni kapital. Te oblike naravnega kapitala niso zajete v podatkih uradnih računov, zato posledično njihova deprecijacija oz. izčrpanje nista prepoznani kot obliki negativnega varčevanja. Kadar se posekano, a ne nadomeščeno drevo proda za gorivo, se zaslužek pri tem šteje kot prihodek gozdarja, ko bi se v resnici moral šteti kot konverzija kapitalskega (drevo) v finančno sredstvo (denar) (Sachs, 2005, str. 57).

3.2.2 Zemljepisna lega

Kot je pred stoletji pravilno ugotovil že oče ekonomije, Adam Smith, je možnost vodnega prometa osnovni predpogoj za gospodarski razvoj.³ Zato so glede tega mnogo na boljšem nižinske države z veliko plovnih rek in priobalnih območij. Če se dotaknemo samo ZDA – mnogo Američanov misli, da so si sami prislužili svoje bogastvo. Pozabljajo pa, da so »podedovali« ogromen kontinent, bogat z naravnimi viri, rodovitno prstjo, obilnimi deževji, številnimi plovnimi rekami in tisočimi kilometri obale z desetimi naravnih pristanišč, ki predstavljajo čudovite temelje pomorskemu prometu (Sachs, 2005, str. 57). Za območja, ki takih pogojev nimajo (in sem štejemo veliko, predvsem afriških, DVR), lahko zato rečemo, da so že v osnovi prikrajšana za temelje, na katerih bi lahko gojila svoj nadaljnji gospodarski razvoj.

---

³ V zadnjem času ob stalnem višanju cen nafte prihajajo razlike med naravnimi danostmi različnih območij še toliko bolj do izraza. Strokovnjaki namreč predvidevajo, da velik delež v zadnjem času tako zelo aktualnega dviga cen hrane zaradi posledično dražjega transporta generirajo ravno višje cene pogonskih goriv. Te poraste bodo zato še toliko bolj čutila od večjih pristanišč bolj oddaljena območja.

Slaba zemljepisna lega kot neugodno izhodišče za gospodarske aktivnosti pa ni edini razlog za revščino, saj tovrstna lega za seboj potegne tudi mnoge, na čase še bolj dramatične posledice. Če bi namreč DVR pestilo samo pomanjkanje gospodarskih prometnih poti, bi pač delovale kot neke vrste avtarkična gospodarstva, ki bi si lahko sama zagotovila za preživetje najnujnejša sredstva. Vendar pa vemo, da temu ni tako, saj se omenjena območja soočajo tudi z ostalimi s specifično geografsko lego povezanimi tegobami – npr. sušo, erozijami, dezertifikacijo, deforestacijo, tajfuni, poplavami, boleznimi (malarija, AIDS), ipd., ki situacijo še otežijo.

3.2.3 Fiskalna past

O fiskalni pasti, ko državna oblast nima potrebnih sredstev za investicije v infrastrukturo in ostale javne dobrine (na čemer sicer temelji gospodarska rast), lahko govorimo v treh primerih (Sachs, 2005, str. 59):

- kadar je prebivalstvo tako obubožano, da (novo) obdavčenje prebivalstva ni možno,
- kadar imamo opravka z nesposobno, onespособljeno ali skorumpirano oblastjo ter
- kadar oblast že nosi izdatno, od prejšnjih oblastnikov podedovano dolžniško breme, katerega mora zato servisirati s svojimi omejenimi davčnimi prihodki, namesto da bi le-te namenjala za financiranje novih investicij – to seveda potepta upanje na boljšo prihodnost, zato je v tovrstnih situacijah odpis dolga edina možnost za svež zagon na poti gospodarskega razvoja.

O pasti lahko torej govorimo zato, ker se DVR, ki so ujete vanjo, iz nje ne morejo rešiti same, pač pa le ob razumevanju in pomoči mednarodne skupnosti. Sachs (2005) celo kritizira države, ki obubožanim državam sredstva posojajo, namesto da bi jim jih dajale.

3.2.4 Neuspehi vladanja

Za gospodarski razvoj je potrebna oblast, orientirana k le-temu. Vlada je mareč tista, ki lahko s smiselnimi infrastrukturnimi projekti in dostopnim zdravstvenim ter šolskim sistemom postavi temelje gospodarskega razvoja. Šele v primeru izpolnjevanja teh osnovnih pogojev se v neki državi lahko ustvari za privatne investicije ugodno okolje. Država mora za gospodarski razvoj zagotavljati tudi mir in varnost, človekove pravice, nepodkupljivost ter ustrezno raven pravne države (Sachs, 2005, str. 59-60).

Kadar vladi spodleti pri uresničevanju katerekoli izmed omenjenih nalog, so možnosti za uspeh gospodarstva nične. V najskerajnejših primerih, kadar vlade ne uspejo izvajati svojih osnovnih funkcij, govorimo o t.i. neuspehih vladanja (angl. *governance failures*), katere prepoznamo po vojnah, revolucijah, državnih udarh, anarhiji ipd.. Neuspehi vladanja in gospodarski neuspehi se lahko posledično ujamejo v spiralo nestabilnosti (Sachs, 2005, str. 60).

3.2.5 Kulturne prepreke

Gospodarski razvoj nemalokrat zavirajo tudi raznorazne kulturne ali verske norme. V mnogih (predvsem islamskih) državah npr. ženske (še vedno) nimajo enakovredne vloge, kar seveda vodi v situacijo, ko je približno polovica prebivalstva neke države odrezanega od pravic do dela, političnih pravic ter izobrazbenih možnosti. Na ta način kulturne in verske norme spodkopavajo možnosti prispevka žensk k skupnemu razvoju (Sachs, 2005, str. 60).

Zanikanje pravic ženskemu spolu se močno odraža v problemih, ki pestijo DVR. Najpomembnejša posledica odrekanja pravic ženskam je zadrževanje demografskega prehoda. Demografski prehod ali s tujko tranzicija označuje obdobje zniževanja smrtnosti in rodnosti od visoke na nizko raven (Malačič, 2006, str. 214). Smrtnost se zmanjša zaradi povišanja življenjske ravni, izboljševanja zdravstvene oskrbe, izboljšanja kvalitete vode in izboljšanja prehrane, rodnost pa se zmanjša zaradi uporabe kontracepcijskih sredstev, izobraževanja prebivalstva (predvsem žensk), doseganja enakopravnosti med spoloma, gospodarskega razvoja in posledične urbanizacije in odprave zakoreninjenih reproduktivnih norm. Dokler torej ni dosežene enakopravnosti med spoloma, toliko časa bodo specifične kulturne norme zadrževale gospodarski napredek posameznih območij.⁴

Kulturne prepreke pa se ne pojavljajo zgolj na osnovi odnosa moški-ženska, pač pa tudi na osnovi odnosa večina-manjšina. Zakoreninjene socialne norme namreč določenim religioznim ali etničnim manjšinam vse prepogosto onemogočajo dostop do storitev javnih ustanov, npr. šolanja, zdravstvene oskrbe ter izobraževanja za službo. Pripadnikom tovrstnih manjšin se pogosto prepreči tudi dostop do služb na univerzitetnih ustanovah ali v javnem sektorju. Pogosto so deležni tudi nadlegovanja znotraj skupnosti, vključno z bojkoti njihovega poslovanja in fizičnega uničenja lastnine. V skrajnih primerih lahko pride tudi do grozovitih »etničnih čiščenj« (Sachs, 2005, str. 60-61).

3.2.6 Geopolitični vzroki

Za trgovanje sta vedno potrebna dva. Gospodarski razvoj revnih držav lahko močno ovirajo trgovinske ovire, postavljene s strani tujih držav. Te prepreke so včasih politične narave – ko npr. razvita država trgovinske sankcije naprti režimu, ki ji ni po godu. Tovrstne sankcije se ponavadi uvedejo z namenom oslabil ali ovreči režim, s katerim se razvite države ne strinjajo, a dostikrat ta cilj – ob hudem poslabšanju situacije, v kateri se nahaja revno prebivalstvo – ostane neizpolnjen. Poleg trgovine obstajajo tudi drugi dejavniki, preko katerih skušajo razvite države zaradi svojih geopolitičnih interesov (npr. nafta, strateške točke ipd.) vplivati na države v razvoju (Sachs, 2005, str. 61).

---

⁴ Že v poglavju 2.1 sem pojasnil, kako zakoreninjene reproduktivne norme vodijo k zmanjševanju dohodka p.c..

3.2.7 Pomanjkanje inovacij

Zgodovina nas uči, da inovacije povzročajo tehnični napredek, le-ta pa je odgovoren za gospodarski razvoj. V razvitih državah je dandanes prisoten močan trend zaščite intelektualne in patentne lastnine. V okviru razvitih držav deluje velik trg, ki neprestano spodbuja k inovacijam, prinaša na trg nove tehnologije, prek njih viša produktivnost in posledično širi samega sebe. S tem, ko se širi trg, se seveda pojavljajo nove pobude za inovacije in tako je krog sklenjen. V tem primeru lahko govorimo o »endogeni rasti«, saj trg za svojo rast skrbi sam (Sachs, 2005, str. 61).

V DVR situacija ni niti približno tako rožnata. Četudi bi imele DVR izvrstne patentne urade in sodni sistem, ki bi pravično razsojal spore glede intelektualne ali patentne lastnine, pa problem inovacij v DVR tiči drugje. Gre preprosto za to, da obstaja močan zaviralni dejavnik proti inovatorskim dejavnostim – velikost trga. Lokalna kupna moč za nakup novega izdelka je zelo majhna, zato inovatorjem ne more zagotavljati zadostnega dobička. Zato se v DVR ne more razviti ustrezna raven inovatorskega duha, ki bi sprožila endogeno gospodarsko rast (Sachs, 2005, str. 61). Delno gre vzroke za to zopet iskati tudi v fiskalni pasti, saj revne države zaradi pomanjkanja sredstev ne morejo zagotoviti vrhunskih univerz z laboratoriji, kar vodi tudi do pojava »beg možganov« (angl. »*brain drain*«), ko obubožana območja zapuščajo inteligentne in nadebudne osebe.

Rešitev bi lahko predstavljala difuzija tehnologije. Gre namreč za to, da lahko učinke novih tehnologij koristijo vse države, tako bogate, kot tudi revne, čeprav slednje niso bile udeležene v procesu raziskav in razvoja. Dandanes npr. cel svet uporablja osebne računalnike in mobilne telefone, čeprav so te novodobne inovacije razvile razvite države. Vendar pa tu zopet naletimo na težavo – bogate države namreč inovirajo predvsem za lastne potrebe. Tako npr. vodilnih farmacevtskih podjetij ne zanima razvoj čim cenejšega cepiva proti malariji, ki pesti na stotine milijonov revnega prebivalstva, saj območja, kjer ti ljudje živijo za multinacionalke enostavno niso dovolj donosni trgi (Sachs, 2005, str. 62).

3.2.8 Demografska past

Demografski prehod, podrobneje razložen v točki 3.2.5, se je že zgodil v razvitih državah, medtem ko DVR ostajajo ujete v t.i. demografski pasti. V DVR otroci za starše še vedno predstavljajo edino zagotovilo za lažjo starost, saj tam ni razvita niti osnovna infrastruktura, kaj šele banke in varčevalni programi. Pa tudi, če bi bilo na teh območjih bank v izobilju, si obubožano prebivalstvo še vedno ne bi moglo privoščiti varčevanja, saj ves svoj dohodek porabijo za preživetje. Večje število otrok je torej edino sredstvo za zavarovanje za prihodnost, zato so seveda stopnje rodnosti tam še vedno zelo visoke. Stopnje totalne rodnosti in posledično stopnje rasti prebivalstva so izredno visoke ravno v najrevnejših državah – državah z najnižjim dohodkom per capita. Najrevnejša območja so tako območja, kjer imajo družine največje število otrok, zato tam število prebivalstva narašča najhitreje. Visoke stopnje

rasti prebivalstva vodijo v še večjo revščino, ta pa zopet prispeva k višjim stopnjam rodnosti. Temu pojavu pravimo »demografska past«.

4 STRATEGIJE ZA ODPRAVLJANJE REVŠČINE V SVETU

S tem, ko identificiramo vzroke za obstoj revščine, smo pravzaprav šele na pol poti. Ključen dejavnik uspešnosti boja proti revščini je namreč tudi oblikovanje in izvrševanje glavnih strategij za odpravljanje revščine v svetu, kar se v praksi zaradi kompleksnosti področja in zaradi pomanjkanja splošne in politične volje izkaže za večji zalogaj. Kakorkoli že, obstaja vrsta strategij, s pomočjo katerih se številne vladne in nevladne organizacije lotevajo problematike revščine po svetu. Kljub temu, da so nekatere strategije za boj proti revščini (npr. oskrba revnih s hrano, boj proti malariji in aidsu, preskrba s čisto pitno vodo ipd.) skrajno kurativne⁵, pa morajo na drugi strani seveda obstajati tudi preventivne oblike strategij. Nobelov nagrajenec za mir leta 2006, Muhammad Yunus, je nekoč dejal: »Ne mečimo rib revnim, raje jih naučimo ribariti« in s tem zadel bistvo problema. Ne gre torej za to, da poskušamo DVR z denarnimi in ostalimi prispevki »pomagati po najboljših močeh« in jih s tem nehote držati v še večji odvisnosti od razvitega sveta, pač pa jim moramo pomagati na način, ki jih bo rešil odvisnosti od razvitih držav in jih »postavil na prvo prečko na lestvi gospodarskega razvoja«. In zakaj naj bi bila ravno prisotnost gospodarskega razvoja tisti odločilni dejavnik, ki lahko DVR potegne iz revščine? Predvsem zato, ker obstaja močna povezava med stopnjo gospodarske rasti in pojavnostjo revščine. Kot je razvidno iz Tabele 1 so namreč ravno države, katere v zadnjih dvesto letih niso beležile visokih stopenj gospodarske rasti, tiste, v katerih je revščina dandanes najbolj problematična.

Tabela 1: Dolgoročni vzorci gospodarske rasti v svetovni ekonomiji (1820-1998)

Regija	BDP p.c. v USD (v 1990 PPP) v letu 1820	BDP p.c. v USD (v 1990 PPP) v letu 1998	Letna stopnja rasti 1820–1998 (v %)
Zahodna Evropa	1.232	17.921	1,51
Severna Amerika, Avstralija in Nova Zelandija	1.201	26.146	1,75
Japonska	669	20.413	1,93
Povprečje bogatih območij	1.130	21.470	1,67
Latinska Amerika	665	5.795	1,22
Azija (brez Japonske)	575	2936	0,92
Afrika	418	1368	0,67
Povprečje revnih območij	573	3102	0,95

Vir: S. Mansoor Murshed, The conflict-growth nexus and the poverty of nations, 2007, str.2, tabela 1.

⁵ Te kurativne oblike strategij same po sebi seveda ne morejo rešiti problema svetovne revščine, lahko pa, v kombinaciji s preventivnimi oblikami strategij, pripomorejo k hitrejšemu prehodu iz skrajne in zmerne revščine na pot gospodarskega razvoja.

In kaj je najbolj čudovito pri celotni zadevi? Dve stvari. Ena je ta, da, ko bodo razvite države enkrat spravile DVR na pot gospodarskega razvoja, se bo začela znotraj DVR odvijati t.i. endogena rast, posledica česar bo, da razvitim državam od takrat dalje sploh ne bo več potrebno pomagati DVR, saj si bodo le-te lahko pomagale same. Druga čudovita reč (vsaj v očeh kapitalizma oz. tržnega gospodarstva), ki se bo takrat dogodila v DVR pa je ta, da se bo hkrati z gospodarskim razvojem sprostil tudi ogromen tržni potencial, katerega zadovoljevanje bo v večji meri seveda pripadlo razvitim državam. Zato lahko le-te pomoč DVR vidijo na vsaj dva načina: po eni strani gre za altruistično ravnanje, po drugi strani pa za naložbo v prihodnje tržne donose. Poleg tega se je možno na ta način, kot v svoji knjigi (2005) na večih mestih poudarja Sachs, tudi učinkoviteje spoprijeti z v zadnjem času vse bolj naraščajočo grožnjo razvitemu svetu – terorizmom. ZDA npr. od vsakih 100 USD BDP porabijo kar 5 USD za svoje vojaške potrebe in le 0,15 USD za razvojno pomoč DVR. Sachs v nekem televizijskem intervjuju (Solomon, 2005) pravi, da je to »šokantna misinterpretacija resničnih varnostnih potreb.«

Na tem mestu si bom dovolil potegniti še eno analogijo in sicer s področjem medicine. Splošno znano je, da zahodnjaški medicinski pristop veliko mero pozornosti namenja simptomom bolezni in možnim oblikam zdravljenja le-teh. Za razliko od zahodnjakov pa se vzhodna medicina in vzhodnjaki nasploh bolje zavedajo pomena preventivnega delovanja zdravega načina življenja, zato je v njihovih okoljih tudi toliko govora o različnih »feng shui« energijah ipd. Vzhodnjaki torej za razliko od zahodnjakov probleme napadejo že v njihovem bistvu, s čimer prihranijo čas, denar in mnoga človeška življenja. Čeprav so tvorci strategij za odpravo revščine v svetu večinoma zahodnjaki, morajo po mojem mnenju v tem oziru zavzeti vzhodnjaško držo in se tako vprašati, katere so tiste stvari, ki so dejansko odgovorne za obstoj revščine, ne pa zgolj zdraviti simptomov (lakota in bolezni), kar v obliki raznoraznih humanitarnih projektov večinoma počno danes.

Sachs v nekem televizijskem intervjuju (Solomon, 2005) pravi, da naj bi celovita strategija za boj proti revščini temeljila na večih podstrategijah, katerih sočasno izvajanje lahko povzroči sinergijske učinke: investiranje v najrevnejša območja, boj proti malariji in AIDS-u, pomoč pri zagotavljanju varne pitne vode, zelena revolucija – pomoč kmetom pridelati več hrane ter uradna razvojna pomoč DVR. Kot zanimiva strategija se v boju proti revščini omenja tudi turizem oz. razmah turistične dejavnosti v DVR.

V nadaljevanju se bom dotaknil nekaterih, po mojem mnenju najpomembnejših strategij za odpravljanje revščine v svetu in se še posebej posvetil podrobnejši predstavitvi področja mikrofinanc.

4.1 Uradna razvojna pomoč državam v razvoju

Že leta 1969 so se najbogatejše države sveta v okviru Komisije za svetovno revščino, ki je delovala pod okriljem nekdanjega kanadskega premierja Lesterja B. Pearsona zavezale, da

bodo od vsakih 100 USD bruto nacionalnega dohodka (v nadaljevanju BND) namenjale 0,7 USD za razvojno pomoč (angl. *Official Development Assistance* oz. *ODA*) državam v razvoju. Razvojna pomoč v višini 0,7 USD na vsakih 100 USD BND bi namreč državam v razvoju po nekaterih izračunih (Solomon, 2005) omogočila, da napravijo investicije, katere bi jih spravile na pot iz revščine, a vendar do popolne realizacije omenjenega dogovora ni nikoli prišlo. Uradna razvojna pomoč Kanade državam v razvoju tako danes znaša zgolj 0,25 USD na vsakih 100 USD BND, drugod pa še nekoliko manj. Združene države npr. porabijo od vsakih 100 USD BND kar 5 USD za vojaške potrebe in le 0,15 USD za razvojno pomoč (Solomon, 2005).

Čeprav so omenjeni dogovor o uradni razvojni pomoči kasneje razvite države mednarodne skupnosti še večkrat potrdile (npr. Monterreysko soglasje, Evropsko soglasje za razvoj idr.), pa nedavno objavljene OECD statistike (SLOGA, 2008) kažejo, da evropske države niso uspele izpolniti svojih obljub glede znatnega povečanja razvojne pomoči. Evropska razvojna pomoč se je znižala s 47,7 milijarde evrov v letu 2006 na 46,1 milijarde evrov v letu 2007 in padla z 0,41 odstotka na 0,38 odstotka bruto družbenega dohodka. V preteklem letu 17 od 27 držav članic EU, med njimi tudi Slovenija, sploh ni povečalo svoje uradne razvojne pomoči, 11 držav je celo dopustilo, da je njihova pomoč državam v razvoju padla. Sklenemo lahko, da tudi Slovenijo na tem področju čaka še ogromno dela, saj se je naša država obvezala, da bo do leta 2010 za uradno razvojno pomoč letno namenjala 0,17 % BND in do leta 2015 0,33 % BND (SLOGA, 2008).

Veliko ljudi, tudi državnikov, uporablja izgovor, češ da so vlade afriških držav skorumpirane in da jim zato ne gre zaupati upravljanja s podarjenimi sredstvi. Vendar je v podsaharski Afriki (ki je, kar se tiče skrajne revščine, eno izmed najbolj problematičnih območij), kot pravi Sachs (2005), 49 držav. Gana, Senegal, Tanzanija in podobne obubožane države so države, ki temeljijo na demokraciji. Pomagajmo dobro vodenim državam. Če je vlada v Zimbabveju skorumpirana, to, tako Sachs, še ni argument, da ne bi pomagali Tanzaniji.

4.2 Odpis dolga, odprava kmetijskih subvencij in odprava trgovinskih ovir

Kot je razloženo že v točki 3.2.5, predstavlja morebitni odpis državnih dolgov državam v razvoju v stanju ujetosti v fiskalno past edini možni izhod iz revščine. Sachs (2005) celo kritizira države, ki obubožanim državam sredstva posojajo, namesto da bi jim jih dajale, saj razvite države že v času dajanja posojila vedo, da bodo revne države zaradi posojila v prihodnosti večino svojih razpoložljivih sredstev namenjale za servisiranje dolga.

Poleg tega ostaja odprto tudi subvencioniranje kmetov v ZDA in EU z okoli 300 milijard dolarjev letno. Te subvencije namreč omogočajo izvoz pridelkov celo pod proizvodno ceno in povzročajo nekonkurenčnost kmetov v mnogih drugih državah po svetu. Nekateri izračuni celo kažejo, da bi tedenski znesek subvencij, ki jih razviti svet nameni svojim kmetom, pokrtil

letni strošek oskrbe manj ravitih dežel s hrano. Znanе so tudi primerjave, da evropska krava zaradi nenormalno visokih subvencij dobi več denarja na dan kot pa afriški otrok.

Mukerjee (1994) ocenjuje, da bi v primeru odprave vseh trgovinskih ovir na blago, ki prihaja iz DVR, DVR z izvozom zaslužile dvakrat več kot sedaj prejemajo v obliki pomoči.

4.3 Vladni ukrepi in politika proti revščini

Zgodnji klasični ekonomisti so verjeli, da učinki prerazdelitve dohodka pravzaprav ničesar ne spremenijo. Menili so, da so poskusi odpravljanja revščine z vladnim posredovanjem nespameten podvig, ki bo na koncu le zmanjšal celotni narodni dohodek. Angleški ekonomist in filozof John Stuart Mill je o tem podvomil. Medtem ko je svaril pred vmešavanjem v tržni mehanizem, je dobro artikulirano trdil, da vladna politika in ukrepi lahko zmanjšajo neenakost (Samuelson & Nordhaus, 2002, str. 352).

Kot je predstavljeno že v tretjem poglavju, so najrevnejše države ujete v t.i. fiskalno past, kar pomeni, da dokler ostaja njihovo prebivalstvo ujeto v past revščine, tudi države ne morejo nuditi neke varnostne mreže. Zato možnost vzpostavitve t.i. »socialne varostne mreže« stopi v veljavo šele takrat, ko DVR že dosežejo neko začetno stopnjo gospodarskega razvoja oz. ko se izkopljejo iz pasti revščine in posledično tudi iz fiskalne pasti.

4.4 Prebivalstvene politike

Prebivalstveno politiko Malačič (2006, str. 273) definira kot »splet demografskih ciljev, ki jih poskušajo doseči nosilci prebivalstvene politike z bolj ali manj zaokroženim sistemom ukrepov in aktivnosti, temelječim na bolj ali manj splošno sprejetih načelih, normah in vrednotah.«

»Prebivalstvena politika v nerazvitih državah [...] je povezana s spoznanjem in prepričanjem strokovnjakov, da se bo v prihodnjih desetletjih tudi v nerazvitih državah končal že začetni proces demografskega prehoda. Zato je razumljivo, da se na mnogih ravneh veliko razpravlja o tem, koliko lahko k nujnosti pospešenega demografskega prehoda prispeva zavestna prebivalstvena politika. Velika večina strokovnjakov in politikov izenačuje prebivalstveno politiko, ki je potrebna nerazvitim državam, z antinatalitetno prebivalstveno politiko. To je po svoje razumljivo, saj zniževanje rodnosti v veliki večini nerazvitih držav zaostaja za zniževanjem smrtnosti, emigracije pa ne morejo bistveno omiliti demografskih, ekonomskih in drugih problemov te skupine držav« (Malačič, 2006, str. 277-278).

»Med razlogi za uvajanje prebivalstvene politike v nerazvitih državah moramo na prvem mestu omeniti ekonomske razloge. Znižanje rodnosti ima takojšen in neposreden učinek na stopnjo vzdrževanosti in obseg tekoče potrošnje. Na ta način omogoča gospodinjstvom povečati prihranke in usmeriti sredstva v vlaganje v fizični ali človeški kapital. Poveča se tudi

možnost zaposlitve ženske na trgu dela ali pa vsaj njena ekonomska aktivnost znotraj gospodinjstva. Znižanje rodnosti vpliva na znižanje rasti prebivalstva in delovne sile ter s tem lajša probleme zaposlovanja ter prikrite in odkrite nezaposlenosti. Pozitivni učinki se kažejo še na drugih področjih, od izboljšanja zdravstvenega stanja mater in otrok, do povečanja splošne blaginje prebivalstva« (Malačič, 2006, str. 278).

Gospodinjstva obubožanih držav naj bi se za večje število otrok odločala zaradi nizkih mejnih stroškov in hkrati visokih koristi, ki jih imajo od dodatnega otroka. V tovrstnih okoliščinah se lahko začne odvijati katastrofalen proces. Z osiromašenjem lokalnega okolja gospodinjstva za zbiranje lesa za kurjavo in prinašanje vode potrebujejo vse več in več rok. To vodi do odločitve za večje število otrok, več otrok pa lokalno okolje še bolj osiromaši. To seveda vodi do novih vzpodbud za povečanje števila članov gospodinjstva in tako stopnja rodnosti in degradacija okolja drug drugega krepita v stopnjujoči se spirali. Le-ta le še pogloblja že tako ali tako problematično revščino (Dasgupta, 1995, str. 44).

Najbolj učinkovita rešitev te problematike je hkratno razvijanje večih politik (Dasgupta, 1995, str. 45):

- uvajanje nacionalnih programov za načrtovanje družine, še posebej v povezavi z ustrezno zdravstveno oskrbo,
- ukrepi za opolnomočenje, opismenjevanje in zaposlovanje žensk,
- izboljšanje socialne koordinacije in neposredni porast ekonomske varnosti in
- zagotavljanje poceni goriva in pitne vode, kar zmanjša uporabnost dodatnih rok.

Visokih stopenj rodnosti se bomo tako lahko rešili šele, naj se sliši še tako kruto, ko se bo začelo otroke dojemati kot drage oz. ko se bo zvišal mejni strošek dodatnega otroka (Dasgupta, 1995, str. 45).

4.5 Difuzija tehnologije in dobava zdravil po proizvodni ceni

Že v poglavju 3.2.7 omenjam difuzijo tehnologije kot možno rešitev pomanjkanja inovacij. Gre namreč za to, da lahko učinke novih tehnologij koristijo vsi, tako bogate, kot tudi revne države, čeprav slednje niso bile udeležene v proces raziskav in razvoja. Dandanes, kot ugotavlja Sachs (2005, str. 62), osebne računalnike in mobilne telefone uporablja cel svet, čeprav so se te novodobne inovacije razvile razvite države. Tudi s strani zahoda iznajdeno t.i. »zeleno revolucijo« prejšnjega stoletja lahko uvrstimo v kategorijo tehnoloških prebojev.

Drugo možnost za reševanje problematike revščine, ki npr. predvsem v podsaharski Afriki temelji tudi na dovzetnosti za bolezni, kot so malarija, AIDS ali tuberkuloza, predstavlja dobava zdravil DVR po proizvodni ceni. Veliki farmacevtski giganti bi se zaradi svojih že tako ali tako visokih dobičkov lahko v primeru najrevnejših predelov sveta odpovedali marži pri prodaji npr. cepiv proti malariji in s tem vsaj demokratičnim in transparentnim afriškim

vladam omogočili, da poskrbijo za preprečitev širjenja omenjenih bolezni, katere so eden od glavnih krivcev za obstoj kronične lakote in skrajne revščine.

4.6 Turizem

Čeprav se morda marsikomu zdi trditev, da lahko z razvojem turizma odpravljamo revščino, smešna, pa je v njej vendarle precej resnice. Po raziskavi Svetovne turistične organizacije (Tourism, Microfinance and Poverty Alleviation: Recommendations to Small and Medium-Sized Enterprises (SMEs) and to Microfinance Institutions (MFIs), 2005) lahko namreč turizem, razvit in voden vzdržnostno z ekonomskega, okoljskega in socialno-kulturnega vidika, pomembno doprinese k izboljševanju življenjskih pogojev lokalnega prebivalstva na različnih lokacijah. Med razloge za to mnogi uvrščajo:

- hitro geografsko širitev in stalno rast turizma, še posebej v DVR (glej Prilogi 5 in 6),
- širok razpon ekonomskih aktivnosti, ki jih turizem vključuje,
- dejstvo, da se turizem lahko razvije na izoliranih območjih, kjer bi bile kakršnekoli druge aktivnosti neizvedljive,
- dejstvo, da ima večina DVR zaradi svoje bogate kulture, umetnosti, glasbe, neokrnjene narave in znamenitosti primerjalno prednost pred turističnimi destinacijami razvitih držav,
- dejstvo, da je turizem delovno intenzivna panoga, kar je še posebej pomembno v boju proti revščini,
- doprinos turizma ne le k izboljšanju materialnega stanja, pač pa tudi h kulturnemu ponosu ljudi določenega območja,
- širši pozitivni učinki razvijanja infrastrukture (transport, komunikacija, oskrba z vodo, sanitarije, javna varnost in zdravniška oskrba), ki je sicer predpogoj za uveljavitev turizma na določenem območju,
- dejstvo, da je panoga turizma sestavljena v večji meri iz majhnih in srednjih podjetij (angl. *Small and Medium Enterprises* oz. *SME*).

In ravno to zadnje dejstvo, da torej panoga turizma sestoji v večji meri iz majhnih in srednjih podjetij, skriva v sebi čudovit potencial možnosti promocije turizma s pomočjo mikrofinančnih posojil (področje mikrofinanc je podrobneje predstavljeno v naslednjem poglavju) tudi v najbolj obubožanih predelih sveta in na ta način predstavlja eno izmed možnih strategij v boju proti revščini.

4.7 Mikrofinančne institucije

Mikrofinančne institucije (v nadaljevanju MFI) so institucije, katerim se po mojem mnenju v strokovnih in širših krogih, kljub Nobelovi nagradi za mir, ki jo je leta 2006 prejel idejni ustanovitelj prve tovrstne institucije, še vedno ne posveča pozornosti, ki bi si jo zaslužile.

MFI so utemeljene na predpostavki možnosti zaježitve najboljših podjetniških idej znotraj posameznih regij. Vloga podjetnika pa je po Senjurju (2002, str. 360) ključna za gospodarski razvoj. Gospodarski razvoj posledično zagotavlja višji socialni standard prebivalstva, saj, kot je bilo pojasnjeno že v začetku tega poglavja, obstaja močna povezava med stopnjo gospodarske rasti in pojavnostjo revščine. Logična posledica uspešne izpeljave projektov MFI je torej gospodarska rast, le-ta pa je zaradi svoje inercialne sile tudi in predvsem na dolgi rok sposobna potegniti iz revščine milijone stradalajočih širom sveta. Zato menim, da mikrofinančne institucije predstavljajo eno od bolj učinkovitih strategij v boju zoper revščino. Zaradi njihove pomembnosti jih obravnavam ločeno, v naslednjem poglavju, v katerem predstavim, kako delujejo mikro posojila, kako se MFI razlikujejo od tradicionalnih bančnih ustanov ter kako lahko te nadvse učinkovite organizacije prispevajo svoj delež v boju proti revščini.

5 MIKROFINANČNE INSTITUCIJE IN REVŠČINA

Mikrofinančne institucije ponujajo mikrokredite oz. mikroposojila, katerih funkcija je kombiniranje socialnega cilja (zmanjševanje revščine) z ekonomskim ciljem (finančna sposobnost operacij za obstoj) (Tourism, Microfinance and Poverty Alleviation: Recommendations to Small and Medium-Sized Enterprises (SMEs) and to Microfinance Institutions (MFIs), 2005, str. 43).

5.1 Predstavitev mehanizma mikroposojil

Mehanizem mikroposojil deluje tako, da najrevnejšemu prebivalstvu zagotavlja izredno majhna posojila, odplačljiva v tedenskih obrokih, razpršenih preko celega leta. Odplačilo prvega posojila je pogoj za pridobitev naslednjega, zato je izrednega pomena, kaj posojilojemalec s tem svojim prvim posojilom stori. Ponavadi gre za izpeljavo kakega projekta (npr. izdelovanje stolov iz bambusa), katerega posameznik in njegova skupina posojilojemalcev oceni za donosnega, nikakor pa se ta mikro posojila ne namenja za vzdrževanje oz. povečanje potrošnje. Posamezne bančne podružnice sestavljajo podružnični manager in nekaj »terenskih« managerjev, kateri skrbijo za od 15 do 22 vasi. Znotraj posameznih vasi se oblikujejo skupine petih perspektivnih posojilojemalcev, in od teh petih v prvi fazi posojilo prejmeta dva (Bedell, 2006), ki imata najperspektivnejšo podjetniško zamisel.

V primeru, da prva dva posojilojemalca začneta z odplačevanjem kredita, k čemur ju navaja tudi precejšen pritisk s strani ostalih treh članov petčlanske skupine, ki tudi želijo priti do svojega mikro posojila, postanejo po šestih tednih za kredit »godni« tudi omenjeni preostali člani skupine. Na ta način služi kolektivna odgovornost kot neke vrste porok za posojilo. Kredit strogo nadzorujejo tako s strani banke oblikovane skupine posojilojemalcev kot tudi bančni uslužbenci. Poudarek je na kreditni disciplini in kolektivni posojilojemalski odgovornosti, poleg tega pa se banka osredotoča tudi na varčevanje, tako v obliki obveznih

kot tudi prostovoljnih varčevalnih programov. Obresti na posojilo znašajo ponavadi okoli 15 %, odplačilna raven pa navadno presega 95 % (Bedell, 2006).

5.2 Revolucija v miselnosti bančnega poslovanja

Kaj je torej tisti ključni element, po katerem se mikrofinančne institucije razlikujejo od tradicionalnih? Pravzaprav obstajata dva, med seboj povezana razlikovalna elementa. Mikrofinančne institucije so namreč v prvi vrsti namenjene ljudem, ki nimajo nikakršnih dohodkov oz. lastnine. Idejni ustanovitelj in direktor prve mikrofinančne institucije – banke Grameen, dr. Muhmmad Yunus, je v enem svojih intervjujev (Ložar, 2006) dejal: »Bančništvo je danes nekaj, kar temelji na principu »več kot imaš, več lahko dobiš«; če nimaš ničesar, tudi ničesar ne moreš dobiti. Menim pa, da bi moralo biti ravno obratno – če torej nimaš ničesar, bi moral biti obravnavan kot prioriteta. Zato smo v Grameen banki konvencionalni princip bančništva postavili na glavo. Revni ljudje imajo enormne sposobnosti in željo po spremembi svojega življenja na boljše. A primanjkuje jim denarja, da bi te svoje sposobnosti in gorečo željo tudi unovičili. Tega denarja pa jim nihče ne da. Če nimaš prvega dolarja, ne moreš ujeti naslednjega.«

V svojih obtožbah obstoječega sistema gre profesor Yunus do skrajnosti: »Ekonomija je ustvarila današnji krivični svet. Semena revščine so trdno posajena v ekonomskih knjigah. Ekonomija je napravila ogromno napako pri konceptualizaciji človeškega bitja, saj ga je zreducirala na manj, kot dejansko je, in še na manj, kot bi potencialno lahko bil. Določili so t.i. delovno silo in izvzeli nekaj podjetnikov. Danes bi živeli v drugačnem svetu, če bi ekonomija začela s predpostavko, da so vsi ljudje potencialni podjetniki, kar tudi so. Večina ljudi danes živi kot bonsai drevesa – majhni so zato, ker prisilno rastejo iz majhne osnove. Ekonomija se je popolnoma diskvalificirala kot družbena veda, ko govorimo o posojilih. Nikoli ni razumela socialne moči posojil. Prej ko napišemo nove knjige o ekonomiji, bliže bo svet brez revščine« (Ložar, 1998).

Drugi razlikovalni element pa pravzaprav izhaja iz prvega. Če namreč revni ljudje nimajo dohodkov in lastnine, torej ne morej z ničemer jamčiti, da bodo izposojeni denar tudi v resnici vrnili. Zato so mikrofinančne institucije svoj obstoj utemeljile na močnem medsebojnem zaupanju, tako med posojilodajalci in posojilojemalci, kot tudi med samimi posojilojemalci, ki tvorijo skupine posojilojemalcev. Lahko rečemo, da gre za neke vrste solidarno odgovornost, ko se vsi člani skupine posojilojemalcev čutijo odgovorni za vračanje izposojenega zneska posameznega posojilojemalca, saj vedo, da je njihovo posojilo odvisno od izpolnitve obveznosti predhodnega člana skupine. Poleg te visoke ravni zaupanja pa mikrofinančne institucije pogosto gradijo tudi na močnem občutku pripadnosti in povezanosti oz. deljenja skupne usode, kar zopet utrdi kolektivni duh vseh deležnikov tovrstnih organizacij. Zaradi razloga, da se v skupine posojilojemalcev ponavadi združujejo sosed, znanci, prijatelji ter sorodniki, obstaja med njimi močan občutek empatije, kar prispeva k

temu, da so v težkih časih oz. neuspešnih poskusih podjetniškega udejstvovanja ponavadi pripravljeni tudi priskočiti drug drugemu na pomoč.

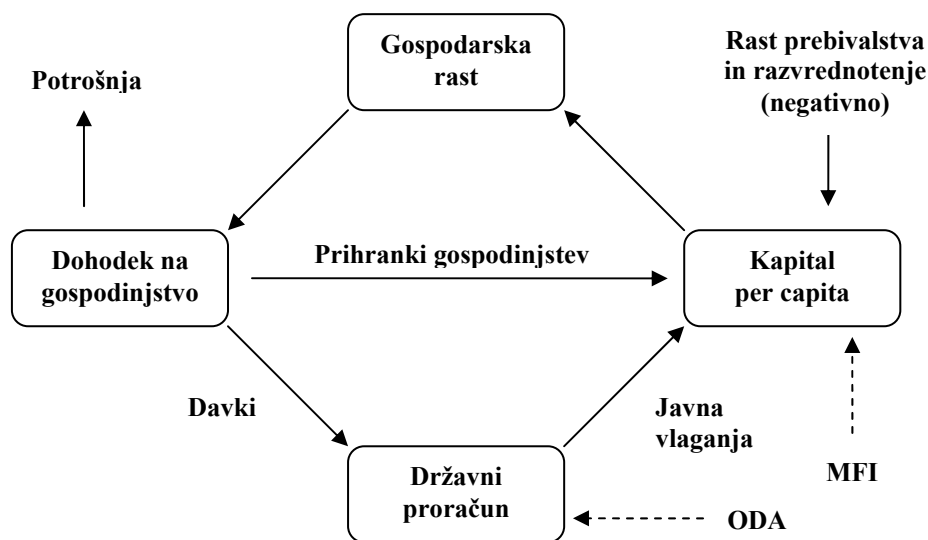
5.3 Vloga mikrofinančnih institucij pri odpravljanju revščine v svetu

Že v poglavju 3.1 na kratko omenjam, da je eden izmed načinov za povečanje dohodka družine p.c. varčevanje. Prihranki namreč vodijo do akumulacije kapitala, ki nato zviša produktivnost gospodinjstva, ta pa vodi v višji dohodek p.c. (glej Sliko 4).

Slika 4 lahko služi kot pripomoček pri razlagi osnovnega mehanizma akumulacije kapitala in pri uvrščanju mikrofinančnih institucij (MFI) v ta krogotok. Skušajmo si sedaj na podlagi Slike 4 predstavljati tri situacije.

V prvi situaciji se gospodinjstvo nahaja v normalnih razmerah, v katerih je poleg svoje redne potrošnje sposobno tudi: a) plačevati davke ter b) varčevati. Oba vira sredstev (prihranki neposredno in davki posredno – preko javnih vlaganj) poskrbita za to, da je njun skupni pozitiven učinek večji od negativnega učinka rasti prebivalstva in razvrednotenja sredstev (npr. osiromašenja zemlje) in tako kapital p.c., gledano relativno, ostaja konstanten ali pa se celo viša. To ima za posledico gospodarsko rast in posledično vnovično višanje dohodka na gospodinjstvo.

Slika 4: Osnovni mehanizem akumulacije kapitala

Vir: J. Sachs, The End of Poverty, 2005, str. 247.

V drugi situaciji gre za primer gospodinjstva v DVR, ko so prebivalci tako revni, da sami sebi ne morejo zagotavljati niti svojega trenutnega lastnega obstoja, kaj šele, da bi dajali kaj na stran za prihodnost ali plačevali davke državi. Opisano seveda vodi do zniževanja kapitala

p.c. ter do upočasnjene ali celo stagnantne gospodarske rasti. Tovrstno situacijo, o kateri je bilo več govora že v točki 3.2.1, imenujemo »past revščine«.

V tretji situaciji pa skušamo prekiniti začarani krog revščine, kar je mogoče doseči zgolj s pomočjo zunanjega posredovanja in sicer na dva načina. Prvi način se navezuje na makro nivo, drugi pa na mikro nivo gospodarstva. Državni proračun DVR je mnogokrat popolnoma izprazen, zato ima uradna razvojna pomoč (na Sliki 4 »ODA«) vlogo polnjenja državne malhe, s pomočjo katere se potem financira gradnja osnovnih infrastrukturnih projektov ipd., kar je osnova za razcvet gospodarstva na mikro ravni. Z mikroekonomskega vidika, pa je DVR iz pasti revščine mogoče izvleči tudi s pomočjo mikrofinančnih institucij (na Sliki 4 »MFI«), saj tovrstne institucije obubožanemu prebivalstvu omogočajo pridobitev relativno poceni kreditov, kateri jih spodbudijo, da izkoristijo svoj podjetniški potencial.

Je pa treba na tem mestu omeniti dejstvo, da gre v primerih ekstremne revščine in deprivacije prebivalstva že za takšno stopnjo nemoči in upešanosti, da v tovrstnih skrajnih primerih seveda ni moč računati zgolj na mikrofinančne institucije ali uradno razvojno pomoč, ker ti dve sredstvi v omenjenih primerih seveda ne moreta direktno pomagati prizadetim. Saj vsi poznamo pregovor, da »prazen žakelj pač ne stoji pokonci«. Zato je v teh primerih pred ali pa hkrati z nastopom ODA in MFI potrebno zagotoviti zadostno humanitarno podporo za to pristojnih organizacij (npr. WFP, UNICEF, Karitas ipd.), da se zadovoljijo vsaj osnovne eksistenčne potrebe sestradanega prebivalstva.

5.4 Banka Grameen in ostale MFI

Prva mikrofinančna institucija sploh – banka Grameen – lahko rečemo, da je prava zgodba o uspehu, saj je po najnovejših podatkih (spletne strani banke Grammen) v svojem četrstoletnem delovanju svojim 7,5 milijonov članom razdelila že za 7 milijard USD posojil. Skoraj 97 odstotkov vseh posojilojemalcev banke Grameen pa predstavljajo ženske, odstotek dejansko odplačanih posojil v Grameen banki pa znaša neverjetnih 98,03 %. Morda ravno zato Pankaj (1996) postavlja drzno domnevo, da kreditne politike pravzaprav ne morejo v celoti razložiti uspeha banke Grameen, saj se v javnosti tako zelo opevana zamenjava posamičnega poročstva s skupinskim jamstvom po njegovem v praksi sploh ne izvaja. Alternativno razlago za uspeh obravnavane banke avtor išče v organizacijski kulturi podjetja.

Gledano širše danes v 85 državah sveta deluje že več kot 10.000 mikrofinančnih institucij, medtem, ko jih je bilo še pred desetimi leti zgolj 3.000. Število njihovih klientov je v desetih letih naraslo z 12 milijonov na več kot 150 milijonov. Nekateri ocene pa kažejo na to, da še vedno obstaja potencial za rast MFI, saj naj bi bilo na svetu še vedno okoli 500 milijonov revnih delavcev, ki trenutno še niso vpleteni v mikrofinančne programe (mikrofinančna platforma PlaNet Finance).

SKLEP

Z izjemo zadnjih nekaj let lahko preteklo desetletje z vidika boja proti skrajni revščini označimo kot dokaj uspešno, saj so bile s strani OZN načrtane glavne smernice v tem boju (Millenium Development Goals), katerim sledenje je z izjemo afriške celine teklo po načrtu. Ko je že vse kazalo, da smo na dobri poti, da enkrat za vselej iztrebimo skrajno revščino in z njo povezane probleme, pa se je pojavilo obdobje svetovne inflacije cen hrane ter goriva ter že tako ali tako obubožane predele sveta pahnilo v še težavnejši položaj. Tako si hrane danes ne morejo več privoščiti tisti, ki so si jo do sedaj še lahko privoščili, poleg tega pa postajata zaradi višjih cen goriv vse dražja tudi ekstenzivno mehanizirano pridelovanje hrane ter njena distribucija (tako tržna kot tudi humanitarna). Kot vse kaže, bo zato rešitev iz te svetovne krize treba iskati drugje, predvidoma na lokalnih nivojih, tudi s pomočjo mikrofinančnih institucij. Vsekakor pa vse bolj postaja jasno, da si razviti svet ne more več privoščiti ignorance, kakršno je do držav v razvoju izkazoval doslej. Kot pravi Sachs v nekem televizijskem intervjuju (Hotttype, 2005), je ignoriranje problematike skrajne revščine po svetu ne le skrajno neetično, pač pa tudi za razviti svet nevarno početje.

Upam si trditi, da so »sodobne makroekonomske teorije v globoki krizi, ki ima več plati [...] Politična znanost ve povedati, da ekonomska stroka ni sposobna nikakršne napovedi in predlagati konkretnih ter učinkovitih ukrepov za rešitev perečih problemov, ki se zgrinjajo nad industrijske države in države v razvoju. Kritiki iz lastnih vrst očitajo svoji stroki popolno neučljivost in sklerozo. Tisti, ki mislijo naprej, ji očitajo neverjetno omejeno časovno in prostorsko obzorje, saj največkrat streže le kratkoročnim, osebnim, podjetniškim ali nacionalnim interesom, medtem, ko se za dolgoročno preživetje in globalne probleme tako malo briga kot za lanski sneg. Etika opozarja, da ekonomska znanost boleha na pomanjkanju odgovornosti in pravičnosti« (Požarnik, 1999, str. 51).

Zato velja na tem mestu postaviti vprašanje: »Kdo je pripravljen slišati, da se mora univerza čim prej odločiti, ali hoče biti slonokoščen stolp, postavljen stran od vseh najpomembnejših dogajanj v svetu in drame sodobnega človeka, dekla, na voljo vsakemu, ki ima denar in politično moč, ali pa delavnica prihodnosti? Če želi univerza biti to slednje, potem ne sme (za razliko od danes) le opisovati posamezno, ampak tudi celotno, ne sme le opisovati celoto, ampak mora izdelovati tudi napovedi in alternative, ne sme izdelovati le napovedi in alternativ, ampak tudi utopije in ne sme izdelovati le utopij, ampak jih mora pomagati tudi uresničevati« (Požarnik, 1999, str. 168).

V navezavi z zadnjimi odstavki svoje diplomsko delo zaključujem s sledečo mislijo:

Nizka je etičnost oz. morala naše družbe, če imamo idejo o svetu, osvobojenem skrajne revščine in lakote, za utopično.

Miha Uhan

SEZNAM LITERATURE IN VIROV

1. Bedell, D. (2006). Banker bags peace prize. *Global Finance*, 20 (10), 9.
2. Chen, S. & Ravallion, M. (2007). Absolute poverty measures for the developing world, 1981–2004. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 104 (43), 16757-16762.
3. *Človek: Velika ilustrirana enciklopedija* (2007). Ljubljana: Mladinska knjiga.
4. Dasgupta, P.S. (1995). Population, Poverty and the Local Environment. *Scientific American*, 272 (2), 40-45.
5. *Dejstva o lakoti [spletne strani organizacije World Food Programme]*. Najdeno 15. marca 2008 na spletnem naslovu http://www.wfp.org/aboutwfp/facts/hunger_facts.asp.
6. Hočevnar, T. (2008, 7. junij). Svetovna konferenca o prehranski krizi: Kako težka je pot do pesti riža. *Delo, Sobotna priloga*, str. 8 in 9.
7. Intihar, S. (2007, 16. oktober). 17. oktober – dan boja proti revščini. *Novice Statističnega urada Republike Slovenije, posebna objava*. Najdeno 22. junija 2008 na spletnem naslovu http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=1213
8. Ložar, B. (1998, 14. november). Bankir za reveže: dr. Muhammad Yunus, nenavadni direktor Grameen bank. *Delo*, str. 36.
9. Malačič, J. (2006). Demografija. *Teorija, analiza, metode in modeli*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
10. Mansoob Murshed, S. (2007). The conflict-growth nexus and the poverty of nations. *UN/DESA Working Papers*, 43, 2.
11. *Mikrofinančna platforma PlaNet Finance*. Najdeno 22. junija 2008 na spletnem naslovu <http://www.planetfinance.org/EN/microfinance-entreprise/microfinance-facts.php>
12. Mukerjee, M. (1994). Global aid wars. *Scientific American*, 271 (5), 16.
13. Pankaj, S.J. (1996). Managing Credit for the Rural Poor: Lessons from the Grameen Bank. *World Development*, 24 (1), 79-89.
14. *Podatki o podjetju Grameen Bank [spletne strani GB]*. Najdeno 22. junija 2008 na spletnem naslovu <http://www.grameen-info.org/bank/atagrance/monthlyupdateUSD.htm>
15. Požarnik, H. (1999). *Proti toku*. Ljubljana: Družina.
16. Pučko, D. (2008). *Strateški management 1*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
17. Sachs, J.D. (2005). *The End of Poverty*. London: Penguin Books.
18. Samuelson, P.A. & Nordhaus, W.D. (2002). *Ekonomija*. (16th ed.) Ljubljana: GV Založba.
19. Senjur, M. (2002). *Razvojna ekonomika – teorije in politike gospodarske rasti in razvoja*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
20. Solomon, E. (urednik). (2005, 31. marec). *Hot Type* [televizijska oddaja]. Ottawa: CBC.
21. *Tourism, Microfinance and Poverty Alleviation: Recommendations to Small and Medium-Sized Enterprises (SMEs) and to Microfinance Institutions (MFIs)* (2005). Madrid, WTO.
22. Verbinc, F. (1974). *Slovar tujk*. (četrti izdaja) Ljubljana: Cankarjeva založba.
23. Von Braun, J. (2007). The World Food Situation: New Driving Forces and Required Actions. *IFPRI's Bi-Annual Overview of the World Food Situation presented to the CGIAR Annual General Meeting, Beijing December 3, 2007*. Beijing: IFPRI.

PRILOGE

Priloga 1: Seznam pogosto uporabljenih kratic

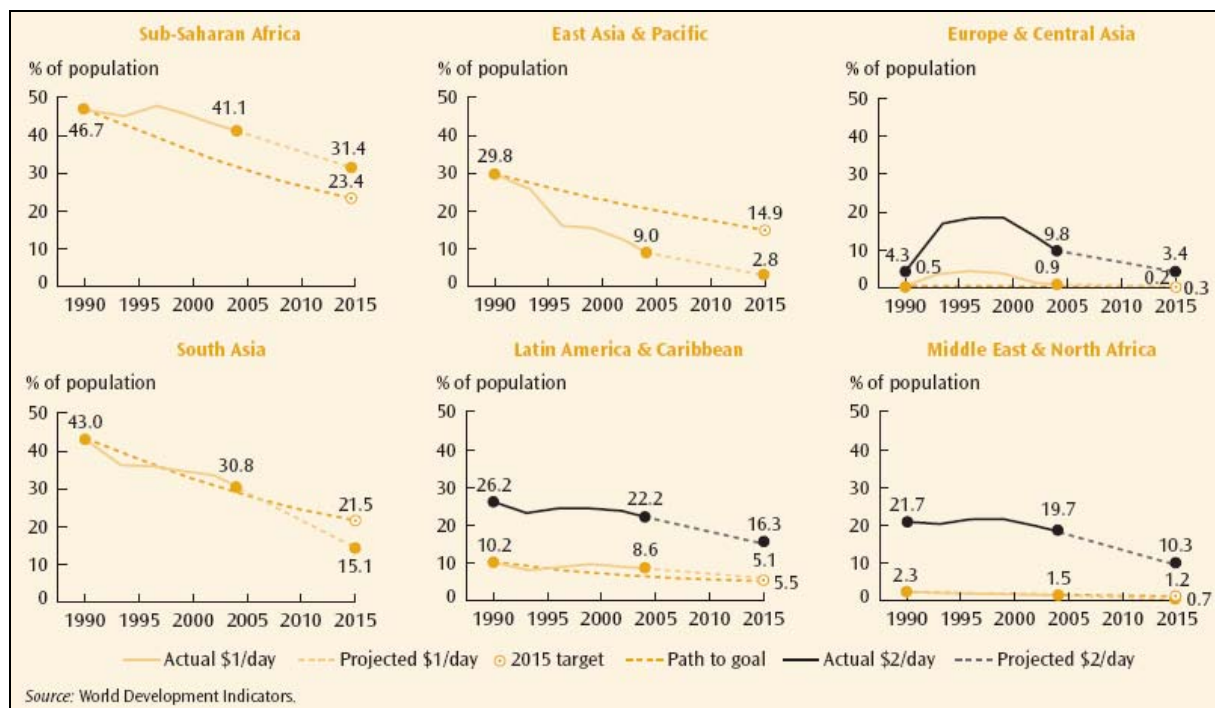
BDP	bruto domači proizvod
BND	bruto nacionalni dohodek
DVR	države v razvoju
IFPRI	Mednarodni inštitut za raziskovanje prehrambenih politik (angl. <i>International Food Policy Research Institute</i>)
IMF	Mednarodni denarni sklad (angl. <i>International Monetary Fund</i>)
MDG	razvojni cilji tisočletja (angl. <i>Millenium Development goals</i>)
MFI	mikrofinančne institucije
ODA	uradna razvojna pomoč (angl. <i>Official Development Assisstance</i>)
OECD	Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj (angl. <i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i>)
OZN	Organizacija združenih narodov
PPP	pariteta kupne moči (angl. <i>Purchasing Power Parity</i>)
SLOGA	platforma slovenskih nevladnih razvojnih organizacij (angl. <i>Slovenian Global Action</i>)
SME	mala in srednja podjetja (angl. <i>Small and Medium Enterprises</i>)
SURS	Statistični urad Republike Slovenije
USD	Ameriški dolar (angl. <i>United States dollar</i>)
WFP	svetovni program za hrano (angl. <i>World Food Programme</i>)
WTO	Svetovna turistična organizacija (angl. <i>World Tourism Organization</i>)

Priloga 2: Prikaz izračuna števila zmerno revnega prebivalstva po svetovnih regijah za leti 1984 in 2004

Regija	Število prebivalcev z dohodkom, nižjim od 2 USD na dan (2)		Število prebivalcev z dohodkom, nižjim od 1 USD na dan (1)		Število zmerno revnega prebivalstva (2-1)	
	1984	2004	1984	2004	1984	2004
Vzhodna Azija	1.115,97	683,83	564,3	169,13	551,67	514,7
Vzhodna Evropa in Centralna Azija	17,38	46,25	2,27	4,42	15,11	41,83
Latinska Amerika in Karibi	125,58	120,62	50,9	47,02	74,68	73,6
Bližnji Vzhod in Severna Afrika	48,62	59,13	7,26	4,4	41,36	54,73
Južna Azija	852,39	1.115,77	445,05	446,2	407,34	669,57
Podsaharska Afrika	332,87	522,34	199,78	298,3	133,09	224,04
Skupaj	2.492,81	2.547,94	1.269,56	969,47	1.223,25	1.578,74

Vir: S. Chen & M. Ravallion, *Absolute poverty measures for the developing world, 1981-2004, 2007*, str. 16761, tabela 4, str. 16759, tabela 2; Lastni izračuni.

Priloga 3: Delež prebivalstva z dohodkom, nižjim od 1 oz. 2 USD na dan v letu 2004 in projekcije za leto 2015

Vir: Global Monitoring Report 2008: MDGs and the Environment Agenda for Inclusive and Sustainable Development (World Bank), 2008, str. 273.

Priloga 4: Pretekli podatki in projekcije števila podhranjenih ljudi (v milijonih) ob upoštevanju učinkov klimatskih sprememb

Regija	1990	2020	2050	2080	2080/1990
Države v razvoju	885	772	579	554	0,6
Azija	659	390	123	73	0,1
Podсахarska Afrika	138	273	359	410	3,0
Latinska Amerika	54	53	40	23	0,4
Bližnji Vzhod in Severna Afrika	33	55	56	48	1,5

Vir: V. Braun, The World Food Situation: New Driving Forces and Required Actions, 2007, str. 20-21.

Priloga 5: Prihodi mednarodnih turistov v države v razvoju in globalno (trend 1990 – 2003)

Regija	Odstotkovna sprememba 1990 – 2003
Države v razvoju (DVR)	77 %
Bližnji vzhod	196 %
Južna Azija	112 %
Vzhodna Azija / Pacifik	109 %
Afrika	105 %
Evropa	44 %
Ameriki	23 %
Svet	53 %

Vir: Tourism, Microfinance and Poverty Alleviation: Recommendations to Small and Medium-Sized Enterprises (SMEs) and to Microfinance Institutions (MFIs) (WTO), 2005, str. 14.

Priloga 6: Dohodki od mednarodnega turizma z vidika držav v razvoju in globalno (trend 1990 – 2003)

Regija	Odstotkovna sprememba 1990 – 2003
Države v razvoju (DVR)	+ 173 %
Južna Azija	+ 221 %
Bližnji vzhod	+ 163 %
Afrika	+ 118 %
Vzhodna Azija / Pacifik	+ 107 %
Evropa	+ 99 %
Ameriki	+ 65 %
Svet	+ 94 %

Vir: Tourism, Microfinance and Poverty Alleviation: Recommendations to Small and Medium-Sized Enterprises (SMEs) and to Microfinance Institutions (MFIs) (WTO), 2005, str. 14.